

15 éves a magyar orvosi nyelv tantárgya 15 év a Semmelweis Egyetem szolgálatában

A magyar orvosi nyelv tantárgya 15 éves. A semmiből jött, botladozott, de testet öltött: az orvostudományi általános műveltség tárgya lett. Miért fontos az orvostudományi általános műveltség? Legelőször is a nyelv miatt. A nyelv az orvos legfontosabb munkaeszköze. Esetenként természetesen a szike vagy a gyógyszer az életmentő, nem pedig a beszéd, ám az orvoslásunk egészét tekintve a legtöbbet a beszéddel, a nyelvvel gyógyítunk: a nyelv az összekötő az orvoslás tárgya (az ember) és az orvos között (1). Illik, sőt kívánatos tudni, hogy mi fán terem a nyelv, nemcsak megszokottan használni. A bélvarrógépet alkalmazó sebész, ha nem ismeri a gépet, óhatatlanul hibákat fog elkövetni – így van ez a nyelvhasználatnál is. Szükségesek az alapvető nyelvi (a nyelv felépítése, működése; egyéni, társadalmi és nemzeti jelentősége; a szaknyelvi–köznyelvi vonatkozások stb.) és nyelvhasználati ismeretek; ezek egyben az általános műveltség részei is.

Nem kevésbé fontos a helyes nyelvszemlélet. Ez nem nélkülözheti a múlt ismeretét (miként alakult a nyelvünk, hol a helye a világban, miként formálódott az európai és a magyar orvosi nyelv), valamint hogy az anyanyelv meghatározza a gondolkodásmódot, az önazonosság letéteményese, a magyarság egybetartója, nemzetünk létalapja, hordozza múltunkat, kultúránkat; de azt sem, hogy mi a kapcsolat a honi orvosi nyelvünk és a társadalom egészségre nevelése, valamint az orvostudomány között.

A helyes nyelvszemlélet meghatározó a terjedő rossz nyelvhasználati szokások elkerülésében, mint például a terjengős, zavaros fogalmazás, a szükségtelen (magyarul is pontosan kifejezhető) idegen szavak használata. Aki tisztában van azzal, hogy a felesleges idegen szavak használata leginkább megszokásból, félműveltségből, a nyugat majmolásából és rosszul értelmezett európaiasságból ered, valamint hogy az idegen szavak a nyelvünkben a fél évezredes elnyomatásunk nyelvi hagyatékaik, az szépen és magyarul fog beszélni, írni, ahogy illik a magyar jellemhez. Együttal ápolja is a magyar orvosi nyelvet és az anyanyelvünket; eleget tesz értelmiségi kötelességének: segíti a magyar nyelv versenyképességének megtartását. Művelt szaknyelvek nélkül – ebbe tartozik orvosi nyelvünk is – egyetlen nyelv sem felelhet meg a kor

elvárásainak. Magyar orvostudomány csak magyar orvosi nyelven lehetséges.

Az írás a személy tükré: mutasd meg a tudományos közleményedet, megmondom ki vagy. Hatványozottan vonatkozik ez a zárójelentések, orvosi leletek írására. Rosszul fogalmazott szöveg, rossz fényt vet az írójára, a helyesírási tévedések pedig még inkább rontják a helyzetet – a beteg bizalma is meginoghat. Márpedig az orvosi nyelvnek vannak sajátos helyesírási megfontolásai is, melyek nincsenek a helyesírási szabályzatban, és az iskolában sem tanítják.

A nyelvnek tehát elsőrendű fontossága van az orvos tevékenységében. Nem véletlen, hogy már Hippokratész is úgy vélekedett, hogy „a jó rábeszélőképesség, a jó érvelési készség, a meggyőző és választékos beszéd a jó orvos képességeihez tartozik” (3). Magyar Imre (2) pedig ezt írja: „Az orvos műveltségének feltétlenül fontos kelléke [...] az anyanyelv alapos ismerete.”

Ha ennyire fontos az orvosnak a nyelv, kérdezhetjük, hogy felkészítik-e az orvostanhallgatókat a megfelelő nyelvhasználatra. Azokat, akik a magyar orvosi nyelv tárgyát választották, igen. A hallgatók zöme, azonban nem kap ilyen képzést; noha nélküle még a summa cum laude végzettségű orvos tanulmányai is hiányosak.

Másodszor az orvos műveltsége miatt jelentős. „Az orvosoktól az emberek nemcsak szakmai helytállást, hanem mint a sokoldalú műveltség hordozóitól példamutatást is elvártak és elvárnak viselkedésben, életvitelben, az élet számos dolgában való eligazodásban is” – írja Kiss Jenő (1). Az orvosnak valóban sokoldalúan műveltnek kell lennie ahhoz, hogy megfelelő döntéseket hozzon, és hivatásához méltó példát mutasson. Az emberi kultúra és műveltség az erkölcsös, emberies orvosi gyakorlatnak is az alapja. Erről Magyar Imre (2) így ír:

„Az orvos munkája [...] annyira csak az emberre koncentrálni, és döntései olyan halaszthatatlanok és elodázhatatlanok, hogy az ő számára az ítéletalkotás – amely csak az ember és a világ részletes ismeretén és az ismeretek alapján lehetséges állásfoglaláson alapulhat, tehát azon, amit éppen

általános műveltségnek nevezünk – fontosabb követelmény és munkájának inkább alapja, mint bármely más foglalkozásban.”

Az orvostudományi általános műveltség szervesen épül a művelt orvos fogalmába. Ez nemcsak a nyelvi ismeretekre terjed ki, felöleli a szakirodalmi jártasságot és sok egyébét is:

- Ma már nem munkálkodhat orvos tőle elvárhatóan, ha nem képezi magát folyamatosan. Ehhez pedig tisztában kell lenni a tudományos írások alapelveivel, hiszen csak a tudományos közleményekből képezheti magát megfelelően – alkalmi részvétel továbbképző tanfolyamokon messze nem elég. Tájékozottság kell az orvosi folyóiratok fajtáiról, értékeiről és – ami a legfontosabb – megbízhatóságáról: végzetes következményei lehetnek a nem megfelelő cikkben javasolt kezelési eljárások alkalmazásának. A tájékozottságba tartozik az előbíráló rendszer és a tudománymérés ismerete, de az is, hogy a tudományos közleményeknek milyen formái vannak, hogyan épülnek fel, és milyen erkölcsi, szakmai és nyelvi követelményeknek kell megfelelniük. Például: ki lehet szerzője a közleménynek, mit jelent a szerzők sorrendje, megbízhatók-e az állítások. Továbbá hogyan és hol keressem, amire kíváncsi vagyok, vagyis az orvosi irodalmi tárák (*Medline, PubMed, Web of Science* stb.) ismerete – hogyan születtek és működnek ezek, miként tájékozódhatunk bennük. Jó azt is tudni, hogyan kell írni tudományos közleményt; fontos ez annak is, aki csak olvassa azokat.

- Hozzá tartozik az orvos műveltségéhez az otthonosság az orvosi társaságok rendszerében, a tudományos rendezvények, előadások világában – részvétel tudományos rendezvényeken a szakmai továbbképzés lényeges területe. Valamint, hogy milyen szintű (nemzeti, európai, nemzetközi stb.) társaságok léteznek, mi a különbség a szövetség és a társaság között, hogyan lehet a tudományos társaságokba belépni, miként tevékenykednek az orvosi társaságok, hogyan szervezik tudományos rendezvényeiket, a rendezvények hogyan zajlanak; valamint azt is, hogy hogyan kell tudományos előadást tartani, arra felkészülni, és annak milyen erkölcsi és szakmai elvárásai vannak. Hasznos ez azoknak is, akik csupán hallgatják az előadásokat.

- Fontos kellék a múlt, a magyar orvosi nyelv és irodalom, a magyar nyelvű orvosképzés megteremtőinek az ismerete. Én szégyenkezem, mikor az államvizsgán feltett kérdésemre: „ki volt Bugát Pál vagy Markusovszky Lajos?” – a jelölt értetlenül néz. Műveletlenség nem tudni, hogy Bugát teremtette meg az orvosképzés magyar nyelvét, Kazinczyhoz hasonlítható nyelvújító volt, ő alapította az első magyar orvosi folyóiratot (*Orvosi Tár*) és a Természettudományi Társaságot, amely ma Tudományos Ismeretterjesztő Társulat néven működik – hogy csak a legfontosabbakat említsem. Vagy, hogy Markusovszky az *Orvosi Hetilap* létrehozásával a magyar orvosi irodalmat alapozta meg, és hogy az *Orvosi Hetilap* a világ ma is megjelenő hatodik legrégebbi folyóirata, magyar

örökség. Nem ismerni Apáczai Csere János *Enciklopédiáját*, Pápai Páriz Ferenc *Pax Corporisát*, vagy a XVI. században írt, csodálatos népi orvosi szókincsű, első magyar orvosi könyvet (*Váradai Lencsés György: Az egész testről való orvosság, Ars Medica*) ugyancsak hiányos a műveltségre vall. Természetesen hosszan sorolhatnám még a sort. Nem kevésbé fontos az európai orvosi nyelv születésének, alakulásának az ismerete. Nélküle nem érthető orvosi nyelvünk görög–latin alapja, a nemzeti orvosi nyelvek alakulása, az orvosi iskolák egyetemek keletkezése stb.

A magyar orvosi nyelv tantárgya ezekre mind kiterjed, de másokra is, például az írás történetére, a Magyar Tudományos Akadémia születésére, a nyelv ápolására, a tudományos fokozatok rendszerére, ISBN-, ISSN-számra stb.

A TANTÁRGY HELYZETE Egyszemélyes tárgy abban az értelemben, hogy hozzám kötött: én találtam ki, szervezem, állítom össze a tartalmát, választom és hívom meg az előadókat, akik szívességből működnek közre, néhányan már 15 éve. Látszatintézet van mögötte, nincs titkársága, személyzete; csupán látszat-„intézetvezető”. Az előadási lehetőséget a Semmelweis Egyetem biztosítja, a szervezésre szintén az egyetemről kapok segítséget. Vidékről csak az előadásokért utazom Budapestre (alkalmanként ~300 km).

Meggyőződésem, hogy a tárgyat egyetlen orvostanhallgató sem nélkülözheti, ha valóban művelt orvosokat akarunk képezni. Öröm, hogy a tárgyat a Szegedi Tudományegyetemen is bevezették. Sajnos, ürmögve a 15. születésnap ünnepbe, mert a tárgy nem kötelező, csak kötelezően választható. Javaslatom, hogy legyen kötelező tantárgy, nem talált megértésre. Nem vagyok benne biztos, hogy akik elvetették a javaslatot, megkérdezték-e a tantárgy korábbi hallgatóit: vajon a tanultak mit jelentenek számukra. Tudom, hogy szűk a lehetőség, kevés az idő, nagyon fontos tárgy várakoznak, de nem képezhetünk egysíkúan. Ismét javaslom, hogy a tárgy legyen kötelező, és kezdeményezem, hogy a tárgy kapcsolódjék az egyetem nyelvészeti (nyelvfacsaró nevű) szervezetéhez, a Nyelvi Kommunikációs Igazgatósághoz. Az utóbbit korom miatt is fontosnak tartom.

Megfogalmazni sem tudom, mekkora öröm és megtiszteltetés, hogy 15 éve szolgálhatom azt az egyetemet, amelyik belőlem is orvost faragott. Az egyetemi szellem, az oktatás mindenkor vonzott. Boldogsággal tölt el, hogy az Orvostovábbképző Egyetem után a Semmelweis Egyetem munkájába is bekapcsolódhattam. Végtelen köszönet érte.

IRODALOM

1. Kiss Jenő *Az orvos és nyelvhasználata Magyar Orvosi Nyelv* 2011;11:27–29.
2. Magyar Imre 1980. *Behrens doktor és társai*. Gondolat Kiadó, Budapest.
3. Szabó Mária *Etikai írások a Corpus Hippocraticumban Magyar Orvosi Nyelv* 2010;10:76–85.